

بررسی نقش درمانی زعفران در طب سنتی مطالعه موردی (گناباد، بیرجند، قاین)

محمد مکاری^۱

^۱ مدیر گروه زیست محیطی پژوهشکده مردم شناسی، پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری؛ mmokari12@gmail.com

چکیده

انسان از آغاز خلقت تاکنون همواره در مقابله با مشکلات، ناملازمات، دردها و رنج هایی که از طبیعت و یا از طرف سایر مخلوقات متحمل می شده است، به دنبال چاره بوده و سعی کرده است تا جای ممکن از طبیعت و خرد جمعی استفاده کند و عواملی را که برای ادامه زندگی مضر و یا مفید بوده اند را به منظور حفظ سلامتی خود در اختیار بگیرد. این عوامل مفید شامل انواع گیاهان دارویی می باشند که در پیرامون و به وفور یافت می شوند. انسان ها بر اثر تجربه، با استفاده از این گیاهان دردهای جسمی و روحی خود را درمان می کردند. یکی از این گیاهان، زعفران است. زعفران به عنوان گیاه بومی منطقه خراسان رضوی و جنوبی، با خواص درمانی بی شمار خود در اصطلاح محلی به "گیاه هزار خاصیت" مشهور است و در طب سنتی مردم آن منطقه برای درمان برخی از بیماری های روحی و جسمی و از جمله بیماری های گوارشی به کار می رود. در این پژوهش به روش استفاده سنتی از گیاه زعفران در سه منطقه یاد شده می پردازیم. کاربرد زعفران از نگاه انسان شناختی شامل زمان، شیوه استفاده و نگهداری زعفران، باورها و اعتقادات دینی به این گیاه و درمان بیماری های می باشد. تلاش بر آن است تا در این مقاله از نگاه انسان شناختی فرهنگی و پزشکی قومی روش استفاده از زعفران در طب سنتی را بررسی نماییم.

کلمات کلیدی: مردم شناختی، طب عامه، دارو گیاهی، زعفران، درمان.

مقدمه

شهرستان گناباد، جنوبی ترین شهر خراسان رضوی و شهرهای بیرجند و قاین از توابع خراسان جنوبی است. این سه شهر از لحاظ موقعیت جغرافیایی و اقلیمی در جنوب خراسان بزرگ واقع شده اند. گناباد با قاین هم مرز است و بیرجند با کشور افغانستان مرز مشترک دارد. از نظر موقعیت طبیعی، این سه شهر در حاشیه کویر و در منطقه خشک و نیمه خشک (نیمه بیابانی) واقع شده اند. از نظر ناهمواری ها، تقریباً به دو قسمت تقسیم می شوند: بخش کوهستانی و مرتفع و نیز بخش پست و هموار. دشت های جنوب و جنوب غربی بیرجند و قاین حاوی نمک زارها و نقاط پست و کم ارتفاعی هستند که گاهی از هر نوع پوشش گیاهی عاری اند و به دلیل مجاورت با حاشیه کویر لوت، آب و هوایی خشک و خشن دارند و در معرض حمله شن های روان قرار دارند. به علت کمی بارش های جوی، فصل های پر باران محدود به ماه های پایانی زمستان و اوایل بهار هستند. گناباد نیز از این قاعده مستثنا نیست و نیز همانند بیرجند و قاین در ناحیه آب و هوایی بیابانی (گرم و خشک) شرق ایران قرار گرفته است. این اقلیم باعث شده در این سه شهرستان، جریان رودخانه ها، موقت و فصلی بوده و رودخانه دائمی وجود نداشته باشد.

^۱ - محمد مکاری - mmokari12@gmail.com